

Da znala sem, kaj je ljubav,
ne bila bi te poljubila,
iz materinih belih nedrij
ne bila bi je nikdar pila,
ki zlata je kot dnevi vedri
in črna kot temà nižav.

Nalila sem ti ves njen raj,
vso njeno slast v kipečo čašo,
a sebi sem bolest pustila.
Naj Bog živi ljubezen našo! —
vso čašo usta so izpila . . .
Bolest ostane vekomaj.

Peter Sič.

Roman v oktavah. — Vojeslav Molè.

*Prijateljema in tovarišema v dnevih bede in
izgnanstva dr. Francetu Steletu in dr. Ivanu Plessu.*

Uvod.

1.

Te verze pišem v senci bajonetov,
med tolpo žalostnih karikatur
človeških src, ki so kot vrt brez cvetov,
mladost brez smehljajočih, svetlih ur.
Ostala v njih od smelih je poletov
samo še strast živinskih procedur,
in kar bilo je bog, izpremenjen
na gori, je samó še — bête humane.

2.

Za dnevom dan se vlačí leno, leno . . .
In vedno zrem le isti kos neba,
le istega dvorišča tesno steno,
in slišim, ko udarjajo ob tla
koraki isti, — in skoz mrak strupeno
tam zunaj veter se nam krohota.
Še vran, ki krakajoč na streho seda,
je isti le, — da, vedno ista beda.

3.

In vsako jutro ista nizka soba,
deset ležišč je v njej, deset drugov.
In vsako jutro vstajamo iz groba
spominov, sanj v resničnost topih dnov,
in vedno je v besedah ista zloba.
Od dne do dne kot težek sen snegov
zagrinja srca vedno višji srd:
brez krink je vsak obraz in v njem je smrt.

4.

In zreš v očeh hinavščino in laž,
sovraštvo in zavist in misli blatne;
in kakor z mačko z drugom se igraš
in govoriš poklone mu neznatne,
a v srcu liješ laž njegovo v čas
nebroj, tehtáš besede mu zagatne.
In duša plaka samega spoznanja,
pod grenko težo se življenja sklanja.

5.

A zunaj — step brezmejna se prebuja
v poljubih solnca v radostno pomlad,
in sleheren je žarek šumna struja,
in sleherni drevo je pesem nad,
pojoča solncu večno aleluja
življenja. — In od tam, kjer v tih zapad
za dnevom dan samotno, gluho gíne,
grme skoz noč koraki zgodovine.

6.

Grmijo kladiva in nakovala,
človeštvo kuje zarjo boljših dni.
In v prah se ruši pod udarci skala,
in pajčevina padajo vezi,
ki v njih je mukah zemlja trepetala,
in v novih ritmih poje spev krvi
pozdrav v bodoče radostne daljine,
spleten iz sanj, gorja in bolečine.

7.

A tu — kot krik s pozabljenega brega,
ki plaho, tiho sluša ga srce,
odmev le gluh do mene sega.
In vstaja misel, plove čez poljé
spominov, od cvetov do cvetov bega, —
dobra ve vseokrog šume, šume . . .
Iz sanj že polpozabljenih poletov
te verze pišem v senci bajonetov. —

dokler ne pošlje mi na postelj mesečine,
da kakor v jezero v njegov sijaj
potapljam róke in so lilije — cvetó, dehtë,
dehtë... in vsa je soba čudnolepa, kot si želé
jo v sanjah deklice, ko pride z vetrom maj...

Anton Vodnik.

Črna lilija.

Iz globeli.

Kolo življenja me je vrglo med zdívjane ljudi, ki so delali z mano kakor s steklim psom, gonili me iz bolnic v zaprašene pivovarne in zapuščene dvorce, kjer so dihali vame ječni, padali poleg mene na tla božjastni in se zvijali v krčih in krilili z rokami kakor orumenelo listje na posušenem drevju umobolni.

Železna kača me je vozila iz kraja v kraj, v zimi sem se tresel mraza kakor trepetlika, v nočnem času sem degradiran stal na straži, podnevu nosil polena v drvarnico in spal na golih deskah, jedel pa sem v jutru in večeru kavo, grenko kakor pelin, opoldne korenje in juho, in vedno mislil, kako bi se do sitega najedel. (Živci moji so bili kakor v deroči strugi ozki čolni.)

Vedno pa sem hodil kakor crkajoča mačka v zdravniške sobane in iskal usmiljenja, kazal živinskim ljudem s srebrnimi zvezdami nago in koščeno svoje telo, nakar se je pričelo večno trkanje po hrbtu in merjenje toplote, in sanjal sem o pomladi, toda ta je bila za deveto goro, in odšel sem kakor zaklet jétnik na svoje delo, solnce pa je žgalo bleđi moj obraz.

(Kako bi mogli zrakoplovi iz svojih lop?)

Bedneža človeka moje trnjevo življenje se je vleklo iz oaze v samum, kakor karavana zlih duhov, v ječi so se stiskala k mojemu telesu ostudna, v največji nagoti po delu smrdeča telesa, — mršavi obrazi, ki so me gledali pomilovalno in kričeče v svojih bolečinah, nad nami se je razprostiralo sinje nebo, jaz pa sem strmél celo noč in do jutra v štiri stene in strop.

Anton Podbevšek.

Peter Sič.

Roman v oktavah. — Vojeslav Molè.

Prvo poglavje.

1.

Junaki bitk, svetniki, potepuhi,
Don Juani, pustolovci in sanjači
in mučeniki misli in lenuhi,
Napoleoni, Buddhe, rokovnjači,
puščavniki, pol-slepi in pol-gluhi,
hinavci in svetovni postopači, —
vsi so že našli pot med rime gladke,
a pevec nov opeva naj odpadke!

2.

Težko je res, — junakov ni med nami
(— Martin Krpan je bil izjema —),
navdušenje, ki tlelo pod gorami
je našimi, zdaj tudi že pojema.
In nič nas več na svetu zdaj ne mami.
Čemu pač neki? Srečen, kdor objema
trebušen liter, zraven tarokira
in se preveč po svetu ne ozira.

3.

Le če se ravno bližajo volitve
ali velika ljudska veselica,
nabrusimo si uma svitile britve,
našminkamo z navdušenjem si lica
in gremo v boj do važne odločitve,
kdo bo poslanec, društva repatica,
predsednik, častni član itd.
(— in kaj bo s plesom za Tri svete kralje —

4.

In spet vse spi — volivci in poslanci.
Le včasí kdo iz spanja glasno kihne —
in »Bog pomagaj!« kličejo vsi klanci,
in — »bums!« — po glavi dnevnik ga udrihni.
Bude iz sanj se Triglav in Gorjanci,
čez pet minut pa spet že vse utihne
in spe dobraje in molčijo lesi...
O domovina moja, kje si, kje si?

5.

Kako romanu najti tu junaka?
In vendar ga imam! Iz dni mladosti
se bliža mi iz tajnega somraka
vseh mojih sanj, — iz rož in iz bridkosti
smehlja se mi kot solnce iz oblaka.
Pozdravljam te, moj mili drug! Oprosti,
da sem vkoval v slovenske te oktave!
Pa saj poznaš poetične postave.

6.

Da si prišel ti Cankarju pod roko,
poslal bi romat te na belo cesto
in te obesil epično široko, —
in Krajgher bi te djal v obmejno mesto,
pogreznil s tabo v blato se globoko
in te oženil s krogljico nevesto.
Pri meni pa svobodna ti je volja.
Potuj po svetu — vetra dih čez polja!

7.

Kot jaz nikdo ni zrl ti v misli tajne,
kot jaz nikdo ni plakal s tabo solze
in s tabo se smejal ob zvokih lajne,
ki glas njen čez Parnas naš tožno polze. —
Le jaz sem spremljal te na brege skrajne
vseh tvojih sanj — no, tiho! Tvoje solze
so svete, — a intimnost prevelika
kot smrten greh pri epiku se slika.

8.

Zato na pot, moj drug, — in dobro srečo!
In nič zato, če nisi niti Tassov
in niti Byronov junak, — med gnječo
gospode takšne pač preveč je glasov,
pojočih kakor morje v noč strmečo, —
da ni tenorjev čuti sredi basov.
No, Peter Sič, naj zdaj te kar predstavim
in te na tvojo dolgo pot odpravim.

9.

Dà, Peter Sič! — Ime pač brez vsebine!
A nekaj zanimivejša je slika,
ki rišem mu jo, zroč jo skoz spomine:
Pred belim domom stara trepetlika
(zrem jo v vseh svojih sanjah iz davnine)
kraj ceste, siva, tiha in velika —
in dvoje dečkov njen trepet posluša —
in njo in Petra zre pred sabo duša.

10.

Takrat sva bila komaj v brstju cvet,
a že je Peter bil kot repatica,
nesličen vsem že v jutru svojih let.
Živel je kot svobodna gorska ptica:
sanjač, idealist in pol-poet;
oči so tlele mu, gorela lica.
A kjer so glasno se osti iskrile,
je trdno stal in meril svoje sile.

11.

Učiteljem pa ni bil kaj po godu
(— najmanje ga je ljubil katehet —),
preveč mu trme je tičalo v rodu,
preravno bil mu hrbet je napet
in — kar najhujše v šolskem je zavodu —
preveč se je zanimal za ta svet
in silil sam čez meje učenosti
in sive šolske, žalostne modrosti.

12.

Sicer — njegova ni antipatija
bila nič manjša in nadvse je rad
od njih se ločil, ki jim vsa filozofija
bila je zmes iz črk in etičnih tirad,
a vseh predivnih pesmi melodija
le kisel sok poučnih limonad.
In z vetri je odplul v svobodna morja
iskat življenja purpurna obzorja.

13.

No, ko začenja moja se povest,
minula so že zdavnaj tista leta
in Peter je že tisoč dolgih cest
prehodil in prevozil križem sveta
in ves opoj in strup velikih mest
okusil v šumu svojega poleta.
In truden, nenasičen iz tujine
sè vrnil je v naročje domovine.

14.

Končal je študije. Na dnu zavesti
pa dozorelo skrito je spoznanje,
da kakor prej stoji ob križni cesti,
da čas beži in že visok mu dan je,
in kar nekaj ga vabilo v prelesti
je solnčni, vedno so samo še sanje, —
a vse ostalo: dolgčas in puščoba,
satira, bol in laž in — senca groba.

15.

Pa ni bil pesimist. Sicer na gesla,
ki v bujnem so poletu med mladino
se našo kot resnice večne nesla,
je gledal kot na šumne, prazne mline —
in vedel, da smo v bistvu čoln brez vesla,
pred sabo noč, pod sabo le globine,
in da je vse le pesem hrepenenja,
ki se od duš do zvezd pravečnih vspenja.

16.

V to pesem je verjel. In ta je vera
vodila ga skoz zmote in viharje
in mu bila vseh vrednosti je mera.
(Seveda — marsikrat je med sleparje
zašel, ki so ga na račun večera
in zvezd pripravili ob vse denarje.
Pa, — to usoda vedno je sanjača,
da mu je koča tudi že palača.)

17.

A kar se tiče točke domovina,
je z njim bilo kot z vsemi nami:
med njene dobre šteli so ga sine,
dokler je narodni pomagal dami
čvekati bedarije brez vsebine
in klical gromki živio, kadar sami
so si grmeli listi naše gore.
Zato priromal kmalu je v odbore,

18.

odseke, pododseke, komisije
in se spoznal z neštetimi študenti.
In kmalu videl je: za vsem se krije
sebičnost kakor advokat s klienti
neštetimi, ki svira melodije
vabeče z glasnimi jim inštrumenti.
Čem več jej veruješ, čem več jej daš,
tem več ti govori in vsa je — laž.

19.

Pristudili so Petru se programi
in vse, kar še tako se imenuje.
Nič več ga ni zdaj mikalo med nami
in je odšel grenkobe poln na tuje,
izginil za visokimi gorami,
zaplul z valovi šumne, glasne struje —
in med obzorji njene je širine
pozabil na bolesti domovine.

20.

No, ne povsem. Od mestnega so tlaka
se misli mnogokrat med nizke griče
nosile v urah bledega somraka
in zrle v cvetju brege in holmiče. —
In tihega in plahega koraka
(— kot tih spomin, ki sen ga v dušo kliče, —)
obstale so pred hišo razsvetljeno,
zazrle se v davnino izgubljeno.

21.

In zrle dvoje lic so večnosvetih
in dvoje dobrih src, kot solza čistih. —
In plakale so misli po teh letih,
ki so uvela kot zelenje v listih,
kot vonj v jesenskih, zadnjih, poznih cvetih.
In v neopaženih minutah tistih
je zopet bil pri materi, očetu,
ni vedel nič o laži ne o svetu.

22.

O mati, ti ljubezen in dobrotu,
kje si, ko rišem sliko davnih dni?
Strmiš skoz noč na temna, daljna pota,
ki z njih še vedno sina ni in ni?
O, — tvojih besedi opojna dota
vse težke dni me spremlja, vse noči —
in izpreminja grenkih čas napoj
v sladkost in mrak v poldneven soj.

23.

Kako bi ti poljubil las srebrò
in tvoje dobre, trudne, vele roke
in kot v detinstvu v tvoje se oko
zazrl in rane razodel globoke
in vse gorje, bridkost in celo zlo.
In vem — te tvoje dobre, trudne roke
izbrisale bi iz srca bolest
in vse megle s predolgih mojih cest.

24.

Kdo kakor ti okusil je spoznanje
in pil iz čaš trpljenja in gorja,
a v duši čist ostal kot rajske sanje,
ohranil v srcu sinji blesk neba
in drugim svet prečaral v smeh, igranje
in tih pristan kraj šumnega morja?
O bodi blagoslovljena, ti sveta,
ti duša lilije, srce poeta!

25.

In blagoslovljen bodi tvoj spomin,
moj oče, mož-značaj od nog do glave!
Kolikokrat mi duša iz tujin
se vrača k tebi! In skoz šum dobrane
spet greva — oče in mladenič sin —,
zlatu jesensko siplje se v daljave, —
jesen življenja ti zveni v besedi
in toplo solnce tvoji so pogledi!

26.

Kako si šel skoz trnje in skalovje,
kako si šel čez strmi, strmi breg,
preromal najsamotnejše gorovje,
pregazil hladni in najgloblji sneg!
A ko od tvojih rok nad nami krov je
razpel se tihi in je tisoč neg
dveh src izpremenilo svet mi v vrt,
si bil kot senca zrelih, polnih trt.

27.

O da si ti, moj oče, tu pri meni,
vem, krepko stisnil mojo bi rokó:
»Ne gredi si življenja, sin, ne gredi!
Ponosen, smel naj vsak korak ti bo
in vso otožnost iz srca poženi,
napni tetivo in razkrij oko!
Na pot, moj sin, v bodočih juter žar!
A tožiti, le tožiti nikdar!«

28.

A ni te, ni. Med nemimi grobovi
svoj trudni, zadnji sen nevzdravno spiš
tam daleč pod sneženimi vrhovi;
in v sanjah z zárjo tiho govoriš,
ko od planin se nižajo mrakovi
in raste v noč iz groba sveti križ,
ki si ga nosil križev pot življenja
na Golgato trpljenja — hrepenenja.

29.

A včasí, ko pod okni noč šumi
v drevesih tiho pesem o svobodi,
v temo brez sanj strmijo mi oči.
In ve srce: razsanjani prirodi
ni mej, ni smrti — in ta šum si ti.
Iz večnih dalj pojoči so labodi
priplule misli tvoje in šumijo
mi vere-volje večno melodijo.

30.

Peccavi! Spet o sebi spletam rime...
Toda — kako naj duša ne zveni,
če sred samote in sibirske zime
sorodna struna tiho zabrni?
V oseke večnih ritmič le in plime
z bregovi morje v sanjah govori,
a z dušo v pesmi se le razgovarja,
kar samo jej bilo je noč in zarja...

31.

Minula leta so. Utonil Sič
je v morju, ki ime mu je: tujina.
In zdel se nam je še samo kraljič
iz bajk, ki jih je pravila davnina.
In nič bilò ni v mislih nanj več, nič —
le kaplja sladkogrenkega pelina!
A tu naenkrat se je vrnil spet:
nov prorok s prejšnjim srcem, nov poet.

32.

Bilà pomlad je. V tihí mesečini
sva šla pod cvetjem radostnih dreves;
kot v snu šumela reka je v dolini
svoj nočni govor pod strmeči les.
Iz sanj je ptica kriknila v bližini,
nekje je zvezda zdrknila z nebes...
»O čuj jih — pesem zemlje, pesem zvezd,
ki sta me zvabili s predolgi cest.

33.

S predolgi cest samotnega iskanja,
iz vrta tujih, preopojnih rož...
Življenje se pod lastno težo sklanja
in zdi se mi: zaman oziram mož,
z bregov se strmih svojega spoznanja, —
nič več ga ni, ki nosil venec rož
na čelu je kot blaženo skrivnost...
Zvenela moja zlata je mladost.

34.

In vendar — pot še dolga je pred mano;
in vendar — ogenj v srcu živ gori!
Kar v grobu je mladosti pokopano,
so le najlepši, najčistejši sni, —
a vera v zmažo, v borbo nekončano
gre z mano med vihar bodočih dni.
In še čez grob mi pel jo šum vetròv
bo sredi pozabljenja, sred mrakov...

35.

Veš zdaj, kaj klicalo me v te doline
iz trušča, hruma je ogromnih mest?
Bila je mračna slika domovine,
bila je njena borba in bolest,
bile so njene radostne tišine,
kjer poje zemlja zlato pesem zvezd.
O čuješ jo? ...» S prepolne cvetne veje
je padel cvet... Vsa noč se tiho smeje.

36.

In znova Peter tiho govori.
In kroginkrog poslušà noč, šepete,
šušti... Trepeče pesem besedi
o borbah in o raju solčne sreče,
o grobih in o njih, ki več jih ni,
ki so ugasnili kot zadnje sveče,
če v cerkvi zadnji je zamrl šelest...

Naj Peter svojo sam pove povest.

37.

In zdaj — in medias res! In še enkrat
naj zacveto pred mano vse daljine,
mladost, in iskrih tvojih trt škrlat
naj s svojo prepoji krvjó spomine —
zdaj, predno dan tvoj kakor zlat zapad
med sanje neme večnosti izgine,
in venec tvoj na sencih mi uvene
kot tih smehljaj, ki ga bolest prežene.

Konec prvega poglavja.

Napisano leta 1916. v ujetništvu v Tjumeni in Tari v Zapadni Sibiriji.